

EKOSOC-LV projekta 5.2.3. “Latvijas lauku un reģionālās attīstības procesi un iespējas zināšanu ekonomikas kontekstā” darba 1. posma uzdevums

Latvijā veiktie zinātniskie pētījumi par pilsētu, reģionu un lauku telpas attīstību

**Baiba Rivža, Maiga Krūzmētra, Elita Jermolajeva
2014. gada 9. decembris**

Zinātniskie pētījumi – promocijas darbi

Projekta 1. posma uzdevumu ietvaros veikta pēdējo gadu laikā izstrādātu un daļēji jau aizstāvētu promocijas darbu analīze un materiālu izdalīšana, kas visvairāk atbilst 5.2.3. projekta pamatmērķim:

“Izveidot sabalansētas un ilgtspējīgas lauku un reģiona attīstības modeli kā instrumentu zinātniski pamatotu priekšlikumu izstrādei lauku un reģionālās politikas jomā, kas sekmē lauku kā sistēmas izpratni un virzību uz viedo reģionu izveidi un attīstību, inovatīvās kapacitātes palielināšanu reģionos”.

Pieci no šiem darbiem izstrādāti Latvijas Lauksaimniecības universitātē, otri pieci darbi – Daugavpils universitātē un viens darbs – Ventspils augstskolā.

Pēc problēmu loka, kas ietvertas darbos, tos bija iespējams grupēt:

- 1. Attīstības programmas un plānošana - 3 darbi;
- 2. Uzņēmējdarbības problēmas - 3 darbi;
- 3. Teritorijas skatījums - 5 darbi.

Attīstības programmas un plānošana I

Agita Šļara (LLU)

Latvijas pašvaldību teritorijas attīstības programmu kvalitātes izvērtēšanas sistēma.

Jelgava , 2005

.....

Galvenais darbā risinātais jautājums ir plānošanas kvalitātes izvērtēšanas sistēma. Autore norāda, ka pasaulē pastāv dažādas programmas un par piemērotāko viņa atzīst uzlabojošo izvērtēšanu. Pielietojot šo metodi veikts attīstības plānošanas izvērtējums.

Secinājums: pietrūkst kvalificētu speciālistu; augstāka kvalitāte pilsētās, kur vairāk līdzekļu un projektu piesaite.

EKOSOC-LV:

1. attīstības plānošanas dokumentu izvērtēšanas metodes var būt izmantojamas novadu sekmīgas attīstības izvērtēšanas procesā;
2. Saldus, Bauskas un Gulbenes rajonu plānošanas dokumenti atzīmēti kā kvalitatīvākie , ar''i pēc 2009.-2013. gada TAI indeksiem ir veiksmīgi strādājošu novadu kopumā.

Attīstības programmas un plānošana II

Sandra Ežmale (DU)

Latvijas reģionu attīstība un telpiskā plānošana ES politiku kontekstā.

Daugavpils, 2010.

.....

Darbā apskatīta:

telpiskā plānošana un reģionālā attīstība, telpiskās plānošanas nozīme latgales reģiona attīstībā un formulēti plānošanas virzieni reģiona attīstības veicināšanā.

Formulēti telpiskās plānošanas “labās prakses” atslēgas elementi un to atspoguļojums plānošanas teorijās (1.3.tabula)

Secinājums: pie labāk izstrādātiem plānošanas dokumentiem novadus raksturo augstāki attīstības indeksi, šais novados ir mazāks bezdarbs, vairāk uzņēmēju, lielāks iedzīvotāju blīvums)

EKOSOC-LV:

1. Pārbaudīt attīstības plānošanas dokumentu kvalitātes ietekmi virzībai uz viedu dzīves telpu

Attīstības programmas un plānošana III

Līga Baltiņa (LU)

Uz vietu balstītas pieejas izmantošana reģionālās attīstības plānošanas pilnveidošanai Latvijā.

Rīga, 2014.

.....

Nozīmīgākās darbā izteiktās domas: teorijās pieaug endogenās izaugsmes teoriju ietekme; ES dokumentos palielinās teritoriālo resursu nozīmības pieaugums; vietējā līmeņa pārvaldes loma izdalīšana gan plānošanā, gan reālā teritorijas attīstībā . Pasvītota decentralizācijas nozīme, kas balstās endogenajās izaugsmes teorijās. Metodoloģiski nozīmīgs materiāls 1.3. tabulā par “vietas – publiskās pārvaldes” savstarpējās ietekmes mijiedarbības izvērtējumu

Secinājums: plānošana pagaidām vairāk orientēta uz atsevišķu problēmu risināšanu nevis vietas nākotnes izaicinājumu (projektu izvēle visai bieži nav saistīti ar attīstības pamatvirzību)

EKOSOC-LV:

Vērtēt sakarību starp teritoriālajiem resursiem, institucionālo ietvaru un telpas attīstības rezultātiem pētniecībai izvēlēto novadu padziļinātai analīzē.

Uzņēmējdarbības problēmas I

Dace Štefenberga. (Ventspils augstskola)

Inovātīva uzņēmējdarbība reģionālā ekonomiskā vidē.

Ventspils, 2014

Autore analizē inovatīvu uzņēmējdarbību un vides ietekmi uz inovatīvas uzņēmējdarbības attīstību. Reģions kā telpa ir inovatīvas uzņēmējdarbības attīstības platforma, tādēļ autore uz veiktās analīzes bāzes piedāvā rekomendācijas inovāciju attīstībai reģionā.

Viedas specializācijas stratēģija ietver trīs virzienus: a/ražošanas un eksporta struktūras maiņa tradicionālajās nozarēs; b/ izaugsme nozarēs produktu un pakalpojumu radīšanai ar augstu pievienoto vērtību; c/ nozares ar nozīmīgu ietekmi tautsaimniecības transformācijā.

Secinājums: Svarīgi inovatīvu uzņēmējdarbību attīstīt ne tikai Rīgas reģionā, bet arī citos reģionos.

EKOSOC-LV:

Viedas specializācijas izvēršanas virzienu iespējas reģionus veidojošos novados.

Uzņēmējdarbības problēmas II

Viktorija Zaļūksne. (LLU)

Pilsētu sistēma Latvijā un tās attīstības perspektīvas.

Jelgava, 2014. gads.

Analizēts pilsētu kopums, dažādas pilsētu grupas un šo pilsētu industriālā struktūra. Sevišķa uzmanība veltīta industriālo tehnoloģiju attīstības pakāpei pilsētās. Reģionu griezumā vienīgais reģions ar augstu tehnoloģiju attīstības pakāpi ir Rīgas reģions. Ja apskata pilsētu dalījuma neatkarīgi no piederības reģionam, tad pirmajā vietā izvirzās Ventspils, kas liecina, ka reģionu vidējais rādītājs ne vienmēr atspoguļo faktisko situāciju.

Secinājums: datiem par ekonomikas pamatrādītājiem bieži nav ģeogrāfiskās piesaistes; nav izstrādāta pilsētu ekonomiskā profila veidošanas politika, jo notiek ekonomisko profilu dublēšana, kas ne vienmēr veicina ekonomisko izaugsmi.

EKOSOC-LV:

Pilsētu industriālā varianta metodoloģiju lietderīgi pārnest uz novadu uzņēmējdarbības vērtēšanu, jo ekonomiskās aktivitātes novados notiek arī telpā ārpus gan lielām, gan arī mazām pilsētām.

Uzņēmējdarbības problēmas III

Žanete Garanti. (LLU)

Reģionālo klāsteru izveides un attīstības iespējas.

Jelgava, 2014.

.....

Autore apskata klāsteru būtību, variantus, saistību ar ģeogrāfisko telpu, klāstera un reģiona attīstības mijiedarbību. Norāda uz klāsteranalīzes metodes nozīmi telpas sociāl-ekonomiskās situācijas izvērtējumā. Rezultātā autore izdalījusi piecus klāsteru tipus : 1/ klasteru attīstības centrs, 2/ pilsētas ar pozitīvu attīstības tendenci, 3/ novadi ar pozitīvu attīstības tendenci, 4/ pilsētas ar daļēji pozitīvu attīstības tendenci, 5/ novadi ar negatīvu attīstības tendenci un norāda, ka metodoloģija un metodika izmantojam reģionu potenciāla identificēšanā Latvijā.

Secinājumi: Klasteru attīstībai reģionos ir vairāki būtiski priekšnosacījumi: a/uzņēmējdarbības aktivitāte, b/nozaru koncentrācija un izaugsme, c/sociāli-ekonomisko atšķirību mazināšana.

EKOSOC-LV:

Klāsteranalīzes metode un iegūtais klāsteru tips izmantojams novadu veiktspējas analīzei.

Teritorijas skatījums A I

Jeļena Lonska. (DU)

Teritoriju novērtēšana Latvijā.

Daugavpils, 2014.

.....

Saistībā ar attīstības ekonomikas koncepciju attīstīta tauta ir teritorijas attīstības mērķis, bet ekonomiskā izaugsme ir šī galamērķa sasniegšanas līdzeklis. Teritorijas attīstību ir jāvērtē ne tikai ar objektīviem rādītājiem, bet arī ar cilvēku subjektīvo viedokli. Teritoriju pievilcību veido dzīves kvalitātes uzlabošanās. Pagaidām TAI neietver subjektīva rakstura kritērijus un tādēļ ir nepilnīgs. Jebkuras telpas novērtēšanā būtu jāiekļauj gan objektīvie rādītāji, gan arī subjektīvie rādītāji un jāizmanto attīstības līmeņa – tempa matrica.

Secinājums: Latvijā telpas attīstības novērtēšanas metodoloģija pagaidām neatbilst pasaules pētnieciskajam līmenim. Par telpas attīstības novērtēšanas pamatelementiem izdala: a/ iedzīvotāju skaita izmaiņas, b/cilvēku materiālo nodrošinātību, c/cilvēku veselību, d/cilvēku izglītību, e/ attieksmi pret garīgām vērtībām un f/ apmierinātību ar dzīvi.

EKOSOC-LV:

**attīstības līmeņa – tempa matricas pielietošana telpas virzības izvērtējumā;
telpas attīstības izvērtējuma kritēriju izmantošana.**

Teritorijas skatījums A II

Zane Bulderberga. (LLU)

Pilsētu – lauku mijiedarbības izvērtējums Latvijas reģionos.

Jelgava , 2014.

.....

Autore pievērš uzmanību tam, ka pasaulē nav izstrādāta vienota pieeja pilsētas un lauku jēdzienu definēšanai, bet precīzs abu teritoriju definējums ir būtisks attīstības politikas veiksmīgai īstenošanai. ES dokumentos pilsētu un lauku mijiedarbībai pievērsta pastiprināta uzmanība. No mijiedarbības iegūst abas sadarbības puses.

Pēc vairākiem rādītājiem (demogrāfiskie rādītāji, ekonomiskā aktivitāte, lauksaimnieciskā ražošana un pašvaldības finanses) atšķiras novadi, kuru teritorijā ir pilsēta, un novadi, kuru teritorijā nav pilsētas, kas liecina par pilsētas ietekmi uz novada situāciju.

Secinājums: Pozitīvi vērtējami sociāli ekonomiskie procesi ir konstatēti 58 novados, negatīvas attīstības tendences ir raksturīgas 52 novadiem.

EKOSOC – LV

Novadu izvērtējuma metodoloģija un metodika, novadu grupējumi

Teritorijas skatījums A III

Vladislavs Vesperis. (LLU)

Reģionālās attīstības novērtēšana.

Jelgava, 2012.

.....

Autors veicis VRAA izstrādātā reģionu TAI izvērtējumu sevišķu uzmanību pievēršot indeksa veidošanas kritērijiem un secinājis , ka indeksa izstrādei lietotie kritēriji dod ierobežotu skatījumu uz telpu, jo teritoriālās reformas rezultātā ir notikušas visai būtiskas robežu izmaiņas. Tādēļ autors ierosina uzlabot indeksa aprēķināšanu (pārkārtojot kritērijus - daļēji izmantojot no iepriekš lietotajiem un papildinot ar jauniem), kas dotu vispusīgāku un dziļāku skatu uz aplūkojamo telpu. Autora priekšlikumi skar tikai reģionu TAI, diemžēl atstājot bez izmaiņām novadu indeksu veidošanu, kuri veidojas tikai uz četru rādītāju pamata, pie tam tikai objektīva rakstura.

EKOSOC-LV

TAI izstrādes metodoloģija

Teritorijas skatījums B I

Aivars Stankevičs. (DU)

Augstākās izglītības loma reģiona veiktspējas paaugstināšanā.

Daugavpils, 2014

Autora uzmanība koncentrējas uz izglītības lomu telpas attīstības veicināšanā.

Balstoties uz Pasaules ekonomikas foruma iezīmētām valsts ekonomiskās attīstības stadijām (ražošanas faktoru stadija, efektivitātes stadija, inovāciju stadija) autors uzmanību pievērš tieši izglītības lomai, kas virza ekonomiku uz inovatīvas rīcības stadiju. Inovatīva uzņēmējdarbības stadija pašreizējā situācijā ir augstākais attīstības līmenis, kuru veido zinoši, radoši, aktīvi darbojošies cilvēki ar to nodrošinādami telpas veiktspējas izaugsmi.

Secinājums: Latvija starptautiskajā pētījumā novērtēta kā valsts, kas atrodas pārejas situācijā no efektivitātes stadijas uz inovatīvo stadiju, bet inovatīvas stadijas raksturojumu var piemērot tikai Rīgas reģionam.

EKOSOC-LV

Telpas veiktspējas izpratne, ko rada subjektīvo faktoru aktivitātes izvēršana

Teritorijas skatījums B II

Ilga Lavrinoviča. (DU)

Ienākumu diferenciācijas un sociāli ekonomiskās attīstības līmeņa kosakarība.

Daugavpils, 2014.

Autore uzmanību centrējusi uz iedzīvotāju ienākumiem kā nozīmīgu rādītāju, kas cieši saistīts ar sociāli-ekonomiskās attīstības līmeni. Darbā veiktie aprēķini parāda, ka skats uz reģioniem caur cilvēku ienākumiem ir nozīmīgs telpas kapitāla rādītājs, jo katrā reģionā šis rādītājs ir atšķirīgs. Bez tam autore ir uzrādījusi arī ienākumu diferenciāciju katra reģiona ietvaros.

Secinājums: noskaidroti 4 galvenie rādītāji, kas ietekmē iedzīvotāju ienākumu diferenciāciju Latvijā – izglītība, dzīvesvieta un statuss darba tirgū, iedzīvotāju skaits māsaimniecībā. Šie rādītāji atspoguļo reģionu stāvokli.

EKOSOC – LV:

Metodoloģija un metodes ienākumu diferenciācijas analīzei novadu starpā viena reģiona ietvaros

Monogrāfijas par pētamo problēmu

Keišs Staņislavs, Andris Kazinovskis.

Reģionālā attīstība Latvijā: administratīvi teritoriālās reformas norises gaita, problēmas, risinājumi.

Monogrāfija. Rīga, 2014.

Autoru piedāvātais skatījums:

Jānovērš centralizācijas tendences valsts pārvaldē'

Pilsētas nevar pastāvēt kā atsevišķas salas.

Vai Rīgas attīstība jābalsta uz ES struktūrfondu finansējumu?

Pārlieku centralizēta valsts pārvalde nesekmē vienmērīgu reģionu attīstību.

Autoru piedāvātie risinājumi:

Jauktas Saeimas vēlēšanu sistēmas izveidošana.

Nekavējoši jāizveido 5 administratīvie reģioni.

Katrā reģionā savs attīstības plāns, kas būtu NAPa sastāvdaļa.

Pašvaldību budžetā 40% no valsts budžeta.

Reģionu administrācija veiktu efektīvu reģionu pārvaldi (otrā līmeņa pašvaldības).

Kopsavilkums

Publikāciju analīzes kopsavilkums

1. Maksimāli pētīti reģioni kā struktūrvienības caur politiskiem, ekonomiskiem un sociāliem aspektiem, salīdzinot reģionu rādītājus. Tikpat kā nav analizētas reģionu iekšējās atšķirības, ko uzskatāmi uzrāda TAI aprēķini pa novadiem
2. No kopējā pētījumu apjoma lielākā daļa darbu ir veltīti situācijas aprakstam (uzņēmumējdarbības virzieni, klasteru virzieni, attīstības programmu kvalitāte utt.), savukārt maz analizētas teritorijas iedzīvotāju aktivitāšu izpausmes situācijas mainīšanai un vietējās varas institūciju lēmumu pieņemšanas motivācijai un rīcības kvalitātei, lai tuvinātu teritorijas attīstības līmeni viedai dzīves telpai.

Tieši šie divi aspekti varētu kļūt par pašreizējā projekta galvenajiem darbības virzieniem, meklējot cēloņus, kas nosaka lielās reģionu iekšējās atšķirības un skaidrojot cilvēkkapitāla un pārvaldības kvalitātes lomu un pilnveides iespējas viedas dzīves telpas veidošanas virzienā.

- **T.i. darbību koncentrētu uz tādiem viedas telpas veidojošiem elementiem kā SMART PEOPLE un SMART GOVERNANCE**

Paldies par uzmanību!